

Къщата - бащина и родна за всеки българин

„За българина – това е къщата на ангелите. Тук всичко е старо, изпълнено с приказна красота, със спомени. В нея сякаш е закодирано невероятното вълшебство на детството, по което тъгуваме цял живот.“

Дойчо Иванов
Уредник на музея

На 5 октомври 1958 година се случва нещо необичайно за България – открива се един музей на поета, който още приживе си е спечелил любовта на ценителите на поезията по света и след кончината му става най-любимият поет на българите. Музеят на Димчо Дебелянов е един от най-необикновените български музеи. Той е може би единственият, който възниква и се създава вследствие на всенародната, нестихваща през годините, всеотдайна и спонтанна любов на всички истински българи към поезията и личността на най-нежния, на най-изповедния и съкровения български лирик.

Около пренасянето на костите на поета в Копривщица, изработването и освящаването на надгробния паметник на Димчо (1931-34 г.), се отваря отново темата за възобновяване на бащината му къща и обръщането ѝ в музей. Софийският вестник „Победа“ в бр. 258 от 8 февруари 1936 г. пише: „Образуван е комитет за възобновяването на родната къща на поета Димчо Дебелянов в гр. Копривщица. Започнало е набирание на дарения“. Но това начинание няма сериозно развитие.

Къщата е построена през 1830 година от заможния абаджия и търговец Динчо Дебелян, един от първенците на Копривщица, на когото по-късно ще кръстят бъдещия поет. (Рожденото име на Димчо е именно Динчо. С „Димчо“ той се поддържа, когато започва да публикува стихове в печата през 1906 г.)

Къщата е от т. н. „втори“ строителен период в Копривщица – първият кат се е правел от камък (т. н. „зимни стаи“), които са били по-ниски и леко вколани в земята, за да е по-топло в суровите зими. А вторият кат е от дебели дървени талпи – „летните“ стаи. В Дебеляновата къща от камък са иззидани и западната и северната стени на втория етаж.

Бащата на Димчо Вельо и чичо му Иван наследяват занаята, търговията и къщата на баща си. Работят и живеят в пословична дори за патриархална Копривщица братска обич и съгласие. Макар и заможни за времето си хора, толкова били привързани един към друг и бащината къща, че когато стават семейни, никой не иска да я напусне и да си построи нова. Затова, когато семействата стават многолюдни (Димчо, роден на 28 март 1887 г., е бил шестият, най-малкият в семейството, а чичо му Иван имал 9 деца), братята хвърлят жребий и разделят бащината къща – всеки да си знае сметката. В западната половина живеели Димчови, а в източната – семейството на чичо му Иван. Наложило се към чичовата част да се пристроят външни стълби и малък мутвак (кухня) на първия етаж. Също така била направена още една външна порта, а през средата на двора се издигнал нисък каменен зид с дъски отгоре и кошлулук в средата. Делбата не променила задружния и сговорен живот на семействата, бащите все така работели и търгували заедно.

След смъртта на Вельо Дебелянов през 1896 година семейството напуска Копривщица и се преселва в Пловдив, при най-големия син Иван, който вече е чиновник в пощите и поема издръжката

на близките си. Къщата опустява и останала без поддръжка, се руши. Докато в половината на чичото Иван братовчедите, които след няколко години се изселват в София, идвали поне през лятото и стопанисвали имота си.

Когато през 1957-1958 година започва възстановяването на къщата за музей, Димчовата част е почти изцяло рухнала.

За щастие с възстановяването на къщата се заема архитект Вельо Дебелянов, първи братовчед на Димчо и кръстен на баща му, също роден и отрасъл в тази къща. Той работи с много любов и старание, с почти към родовата памет и в памет на Димчо и възстановява родния им дом максимално автентично, точно такъв, какъвто е бил в детството им. Единствената промяна е повдигането на нивото на първия етаж – било е около 50 сантиметра по-ниско с глинени под, строителите са залели с бетон, за да укрепят основите, поставено е дюшеме. При възобновяването на дома е премахната оградата между двата имота. А двете части на къщата са свързани в едно за нуждите на музейната експозиция. Засадени са и нови вишневи дръвчета, които сега всяка година се обновяват.

Заедно със строежа върви и подготовката на музейната експозиция. Нейн автор е художникът-реставратор от Самоков Георги Белстойнев. Той я изработва цялостно и завършва заедно с други свои колеги. Рисува и така популярния портрет на Димчо, на майката, прави маслени картини на къщата, на лобното място, тези произведения днес са в експозицията на музея. Активно е и участието на копривщеникия художник и журналист, дългогодишния говорител на местното кабелно радио Сашо Божинов.

Официалното откриване на музея става на 5 октомври, неделя, 1958 г. Пред многолюдно множество от града, района и цялата страна тържествата са открити в двора на къщата-музей със слово на директора на музеите в Копривщица Петко Теофилов. Официално слово изнася Павел Матов - секретар на Съюза на българските писатели. Председателят на Околийския народен съвет-Пирдоп (по това време град Копривщица) е в състава на Пирдопска околия) Димитър Самодивкин прерязва триколовната лента и обявява музея за открит. След разглеждането на експозицията се състояло поклонение на

гроба на поета, където слово произнася писателят Веселин Андреев. Както и при освящаването на паметника през 1934 г., са хвърлени венци от самолет. Вечерта в читалището е изнесен рецитал по творби на Димчо.

И един спомен за откриването на музея от Сашо Божинов (Това бе една уникална и колоритна личност, наречен с право „последният копривщениски бохем“), който съм слушал няколко пъти от него: „След свършването на официалното тържество народът се разотиде, а големците с директора отидоха да се черпят в

неговия кабинет. Е, и за нас се бяха погрижили: с Гошо Белстойнев и колегите си имамхе дамаджана вино (това ни стигаха, а и добро мезе. Наляхме чашите, чухнахме се за Димчо, после за нас си и т.н.), а по едно време гледаме, че в къщата още се разождат една жена. Направила ми бе впечатлението че на откриването, сред множеството - висока, стройна и с благородна осанка, макар и вече на години - с трайни и впечатляващи следи от някогашна голяма хубост. Тя излезе на двора, а аз като по-млад отидох да нагледам музея преди да затворим. Като минавах покрай първата книга за впечатления от музея, като че нещо ме жегна да погледна, и прочетох последните редове, изписани с красив, бисерен почерк: „След сетнята среща аз жадно те търсих... На истинския човек и поет Димчо Дебелянов! - Иванка Дерменджиска-Горнинова“. Изтръпнах от възлнение - та това бе легендарната любов на Димчо, за която толкова бях чел!...“ Изтичах на двора и целунах ръката ѝ: „Моите почитания, госпожо!!! Но вие трябва да бъдете сред най-първите гости!“ И въпреки съпротивата ѝ я заведох в кабинета на директора. П. Теофилов се зачуди като ме видя, но като му казах кого вода, и той светна целият. Оставих гостенката при него, а аз се върнах да си допием винцето с Гошо Белстойнев“.

Музеят през годините и днес

С годините първоначалната експозиция многократно е преустроена, обновявана и допълвана. Най-значимата промяна е през 1987, за стогодишнината на Димчо. Тогава е осъществена изцяло нова експозиция с автор на идейно-тематичната част Надежда Александрова и изпълнител на пространственото оформление арх. Йордан Иванов. Дело на Й. Иванов е и цялостното обновяване на експозицията за 120-годишнината на Димчо през 2007 г. Той осъществява и обновяването през 2012 г. – за 125-годишнината.

Днес в музея от по-старите експозиции в същия вид са запазени типичната копривщениска кухня на първия етаж и родната стая на поета на втория. В предните стаи (собите) на първия етаж сега са експонирани картини от фонда на Дирекцията, вдъхновени от Димчови произведения. Основна част в експозицията заемат книгите: първата му книга, която излиза през 1920 г. – четири години след гибелта му; Димчови произведения и преводи от него; преведени негови стихове на други езици и многобройните томове със спомени, литературни анализи, документалистика. В залите на музея по един съвременен начин са възпроизведени и експонирани факсимилата от Димчови ръкописи, родословното дърво на рода Дебелянови, много снимки, картини, документи, копия от публикации в пресата, животопис на поета, карти на лобното му място и други експонати. Особен интерес предствяват малкото запазени лични вещи на Димчо - джобен бележник с автопортретна скица, личното му евангелие, което той винаги носил със себе си, както и походните войнишки куфарче и манерка, с които си е служил на фронта. Особено емоционално и задушевно се възприемат аудио записите на Димчови стихове, изпълнявани от видни български артисти. Има записи и на чужди езици.

Десетки хиляди са посетителите, които годишно идват на поклонение в „тихия двор“ и „бащината къща“. В музея се организират литературни вечери, премиери на книги, чествания, открити уроци и различни други прояви. От 2004 година се връчва и ежегодната Национална литературна награда „Димчо Дебелянов“.

Магията на Димчовата поезия, нейното очарование и романтика, драматичният му, бурен и пълен с емоции и повратности живот отдавна са се слели в една легенда, която намира своето естествено възпълнение и продължение в родния му дом, след като къщата става музей. Една магическа реалност, мястото е опоектизирано и романтизирано от безсмъртните му стихове, придобило сякаш с годините едно вълшебство – единство на поезия, живот и дух, една овсезателна енергичност, благодарение на всичко това. И днес всеки одарен да може да почувства това вълшебство, да усети и да преживее тук „магията Димчо“, наистина да се почувства в „бащината къща“ – домът бащин, свят и роден за всеки българин. Извечен е стремежът все да се завръщаме и да се завръщаме в него, в Бащиния дом. Където и по Майката-Земля да се намираме...

За преводаческото изкуство на Огнян Стамболиев

Анита Коларова

Размисли по повод книгата на Никита Станеску „Редът на думите“

„Първо си измих ръцете, за да са чисти, когато поема перото.

Измих си и лицето, а също и очите, за да виждат ясно всяка написана буква поотделно. И за да не допусна някоя случайност или небожествено внушение,

си измих и...сърцето“
Никита Станеску
„Сандалите на Марк Аврелий“

Започвам тези размисли за преводаческото изкуство на Огнян Стамболиев с аксиомата, че талантливият преводач се явява и като съавтор.

Колко възхита, какво преклонение към чистотата на изкуството има в горния откъс, избран за мотото на тази статия! И как, по силата и законите на превода, са се предали те и на преводача!

Огнян Стамболиев е известно име, автор на много книги в областта на музиката и превода, най-добрият между преводачите ни от румънски език. Завършил българска и италианска филология в Софийския университет, специализирал румънски език в Букурещкия университет, той се е доказал с многобройните си преводи, за които е удостоен с награди на Съюза на преводачите в България, на Министерството на културата, Съюза на румънските писатели, Румънската академия и др. Член е на СПБ и носител на академичната награда „Никита Станеску“ – 1997.

„Редът на думите“ на Никита Станеску (избрани стихове, писани от 1960 до 1983 г.) е сложна книга, авангарден синтез между лирика и философия, чийто подбор и предговор са дело на преводача. Ценното в този изискан том от 337 стр. е и това, че Стамболиев се е постарал за оформянето и на една притурка в края на книгата: НИКИТА СТАНЕСКУ, 1933 – 1983, ЖИВОТ В ДАТИ И КНИГИ.

Тя ни дава допълнителни знания за автора. Кой е Никита Станеску? Още с поетичния си дебют „Смисълът на любов-

та“ (1960) предизвиква разгорещени спорове, защото е ново явление в румънската литература и по нищо не прилича на своите предшественици: Лучиян Блага (основоположник на модернизма в Румъния, представен блестящо също от О.С.), Йон Барбу, Тудор Аризи и др. През 1974 той получи Хердеровата награда, през 1982 бе увенчан със „Златната клонка на Струга“, през 1980 бе сред номинираните за „Нобел“ (Борхес, Сенгор, Макс Фриш, Елитис). Световно известен, преведен в Европа, Азия и Америка.

Можем благодарно да завиждаме на преводача, че е познавал отблизо един толкова възвишен поет-философ, посещавал е неговия дом в Букурещ, „своеобразен клуб, отворен денонощно за поети, музиканти, художници и почитатели“, движил се е в неговата среда, попилвал е от „неземната му аура“.

Ето какво споделя Стамболиев: „Поет – философ с огромна култура, с изострена чувствителност, с по детски наивна и ранима душа и модерна мисъл и рефлексивен – това, бих казал, бяха полусите на напрегнатото магнитно поле, в което се раждаха тези стихове. Беше истински визионер, мечтател. Образният му език изглежда непредсказуемо причудлив и на човек му трябва малко време, за да достигне до глъбините на мисълта му, на светлосещането, на големите му прозрения“.

Да попаднеш в подобно магнитно поле е изключително натоварващо, независимо от удоволствието, което ще изпиташ. Преводачът е безусловно на нивото на този поет с качествата си на ерудит и поет по рождение. Той успява да установи равновесие между автора и собствено си душевно състояние, предизвикано от стиховете му. Той чува отчетливо вътре в себе си звуците на тази поезия. Доверява и на безупречната си интуиция, но разчита преди всичко на солидните си познания, на творческия си опит и вдъхновение.

Какви са били задачите на Огнян

Стамболиев, преди да пристъпи с благоговение пред огромното литературно наследство на този тъй самобитен и трудно разгадаем, напомнящ понякога Сфинкс, поет, с копнежа му за претоткриване „вечните тайни на живота“ (...), „калейдоскопичната смяна на явленията в природата и промените в материята“?

– Да открие класическите, символистичните и романтичните мотиви в тази поезия, както и да познава поезията на Барока.

– Да проникне също като автора в значението и мистиката на числата и буквите, в древната еврейска лирика от Кабалата до Талмуда, в неговата фаустовска жажда за знание, в необузданото му, почти космическо въображение.

– Да се въоръжи със смелост и търпение!

И ето, чета книгата, замислям се над всеки ярък и пластичен образ, над изключително оригиналните видения и успявам да видя за едно автор и преводач: стоят един до друг, гледат в една посока, мислят в синхрон. Понякога преводачът иска от автора да му обясни смисъла на някой вибриращ странно стих, пита защо думите са подредени в този, а не в друг ред, но се вгълбява в себе си, недочакал отговора, който ще намери сам, защото поезия не се обяснява, както не се обяснява и музика, нужно е да я почувстваш със сърцето и душата си, с омагьосаните си сетива да уловиш светкавицата, която преминава през теб, и да съумееш да предадеш това на другите на майчиния си език. Акт, високо хуманен колкото за съседната нам страна – Румъния, така и за България, за българската култура.

Максималното богатство на мисли, багри и състояния, което силно впечатлява и респектира, предполага отлично владение на езика, но това не е достатъчно.

Защото това е асоциативна, модерна поезия, новаторска не само като форма, а най-вече като мисъл, където нищо не е казано в прав текст, а асоциативните понякога са далечни като звездите. Свободният (бял) стих, който понякога е много дълъг и състен, полегнал небрежно като патриций на фолклорни мотиви или древни митове, би трябвало да улеснява превода, но в случая едва ли преводачът е бил облагодетелстван с лекота. Изпитал магията на стиха, той се е чувствал задължен да я предаде и на читателя.

Първото нещо, с което Огнян Стамболиев се ангажира, е да вникне максимално в полифонията на стиха, в пластичността му, в сложната метафористика и символика, в пластовите история и култура и след това да намери най-адекватните слова, за да ги предаде на читателя. Всяко стихотворение – от родеещото се с поемата до миниатюрата – е една разгърната метафора, едно голямо предизвикателство. И, трябва да му се признае, успява да извае на нашия жив и достоен език, езика на Вазов и Лилиев, на Яворов и Дебелянов прекрасното, завладяващото, което не ни оставя равнодушни. Друга характерна особеност на преводача е, че умело чете „нотите“, познава войната на думите и улавя като диригент ритъма на оригинала – много важна особеност на всеки превод, защото, както вече казах, поезията е музика, а музиката е чувство, ритъм, багра, хармония, дисонанс...

Преводачът усеща и умее да предаде и онази градиация на чувствата, която

Никита Станеску „Редът на думите“, подбор и превод Огнян Стамболиев, изд. „Гей Либерус“, С., 2013.

понякога наподобява напиратско и пламтящо кресчендо:

„И ще стигнем до мястото, в което никой никога не се е любил...“

„Външен вид“

„В моите стихове, които ще прочетете сега, ще се срещнете и с някои епизоди от „Войната на думите“...“

„Войната на думите“

А какво са „недумите“? Поетът е създал и такова понятие!

И ето го резултатът – завладени сме от любовното чувство на автора, но томът съдържва не само любовни стихове.

От корицата ни гледа самият поет с артистично и одухотворено лице, с лазурен поглед. В него природата е положила своите знаци – мистика и тайнственост, способност да вижда зад нещата. Да вижда това, което другите не могат. Колкото и речници, колкото и енциклопедии да прелиства един преводач, няма ли я божествената искра, способността да съпреживява, внимателно да копае в златната руда пластовите на подобна поезия, да събере дори златния й прах и да ни го поднесе върху въздушно блюдо, той не би могъл да остави следа.

Огнян Стамболиев е достигнал по-редния си връх с превода на „Редът на думите“ на Никита Станеску. Уверени сме, че го очакват нови върхове.

Поздравявам вас за завършила със стихотворението, което Никита Станеску е посветил на Огнян в годината на своята смърт:

ИМЕ

На моя български преводач
Огнян Стамболиев

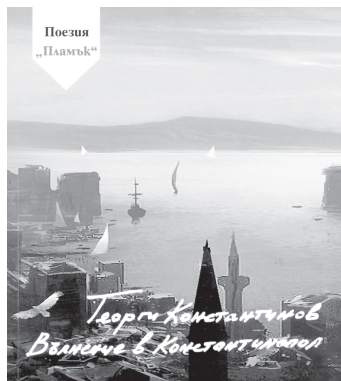
Завърнах се от война – война с никого.
Донесох трофей – стадо думи.
Да назова с тях моите стари места, родни и още неназовани.

И тебе, приятелю, не забравих.
Донесох ти трофей, приятелю – от войната с никого.
Ново име за теб.

Бързо ми напиши, ако от твоята война си донесъл някое ново име за мен – да се назова с него и аз.
Амин!

юли, 1983, Букурещ

нова книга

Георги Константинов, „Вълнение в Константинопол“, ИК „Пламяк“, С., 2013 г.

например. Достатъчно е да каже, че снегът слага сребристи еполети на раменете му... Това се нарича поезия.

Петър Анастасов:

Георги Константинов е сред най-талантливите български поети, които осъвремениха нетленното същество на любовта, като му вдъхнаха чувствителността на ежедневието човек и го потопиха в драматизма на реалния живот. Невероятната популярност на този поет се дължи на това, че стиховете му звучат химнатично, без да са химни, и се превърнаха в песни, без да бъдат текстове за песни.

Валери Петров:

...Аз съм бивал с Георги Константинов на литературни срещи и знаех как откликва аудиторията на неговите стихове. Диапазонът на чувствата в него е широк – той е отворен и към горчилката на националната история, и към бурните теми на днешния ден. А най-отворен е сякаш към вечната тема на любовта. Казвам си – този човек умее да обича и това е също ценно, защото този дар не е даден всекиму.

И още нещо – това е чувство на Георги към природата. Той усеща дъха на земята, на годишните времена и умее да предава този дъх. Дъхът на снега